

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY

**LOV K S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V OBDOBÍ
STÁ Í - CHARAKTERISTIKA**

**PEOPLE WITH MENTAL DISABILITIES IN THE OLD
AGE - CHARACTERISTIC**

BAKALÁ SKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalá ské práce: PhDr. Iva Strnadová, Ph.D.

Autor: Marcela Kaderová

Studijní obor: Speciální pedagogika

Akademický rok: 2010/2011

Prohlá-ení

Prohla-uji, že jsem bakalá skou práci zpracovala samostatn a uvedla ve-kerou poufitou literaturu a prameny.

Datum:

Podpis:

Podkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Ivě Štrnadové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Anotace

Cílem bakalářské práce je popsat problematiku stárnutí osob s mentálním postižením a život dvou žen v daném období. Teoretická část se zaměřuje na možnosti komunikace se stárnoucími osobami s mentálním postižením, dále pak na význam a možnosti vzdělávání a zaměstnávání osob s mentálním postižením v období stárnutí. Zabývá se rovněž významem plánování a možnostmi zajištění kvalitního života. Praktická část popisuje a popisuje současný život dvou starších klientek z Domova X, možnosti a způsob jejich přístupu ke vzdělávání, zaměstnání, využívání volného času a plánování v jejich životě. Ke zjištění těchto údajů byly použity nestrukturované interview, polostrukturované rozhovory s klientkami a analýza dostupných materiálů. Dále se praktická část zaměřuje na konkrétní zařízení Domova X poskytující klientkám současně bydlení a Občanské sdružení X zajišťující plánované chráněné bydlení.

Klíčová slova: osoby s mentálním postižením, stáří, vzdělávání, zaměstnávání, plánování

Annotation

The aim of this work is to describe the problems of aging people with mental disabilities and the lives of two women over a given period. The theoretical part focuses on the possibilities of communication with aging people with intellectual disabilities, as well as the importance and possibilities of the education and employment of persons with intellectual disabilities during the aging process. It also deals with the importance of planning and the possibilities of providing a good quality of life. The practical part describes the lives of two elderly clients of Home X , their options and ways to access education, employment, leisure and planning in their lives. Unstructured interviews, semi-structured interviews with clients and the analysis of available materials were used for obtaining this data. The practical part focuses on a particular facility of šHome Xō currently providing clients with housing and on ōcivic associations Xō providing planned sheltered housing.

Key words: persons with intellectual disabilities , age, education, employment, planning

Obsah

Teoretická část

ÚVOD	8
1. CÍLE A METODY PRÁCE	10
2. STÁRNUTÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	11.
3. ŽIVOT OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V OBDOBÍ STÁRNUTÍ	16
3.1 Komunikace s osobami s mentálním postižením v období stárnutí	18
3.2 Význam a možnosti vzdělávání osob s mentálním postižením v období stárnutí	19
3.3 Význam a možnosti zaměstnávání osob s mentálním postižením v období stárnutí	20
3.4 Význam plánování a možnosti zajištění kvalitního života osob s mentálním postižením v období stárnutí	21

Praktická část

1. ŽIVOTNÍ ENÍ	25
1.1 Otázky k životnímu	25
1.2 Metody	25
2. BYDLENÍ	27
2.1 Domov X pro osoby se zdravotním postižením	27
2.2 Možnost vzdělávání a rozvoje praktických dovedností v Domov X	28
2.3 Občanské sdružení Chráněné bydlení X	29

2.4 Možnost podpory a kroky v procesu st hování do chrán něho bydlení	29
3. P ÍPADOVÁ STUDIE - ROMANA, JARMILA	31
3.1 Romana	31
3.2 Jarmila	37
3.3 Shrnutí p ípadových studií	41
4. VYHODNOCENÍ TĚT ENÍ	43
ZÁV R	45
POUÍTÁ LITERATURA	46
P ÍLOHA . 1	48
P ÍLOHA . 2	54

Teoretická část

ÚVOD

Výběr tématu bakalářské práce nebyl náhodný. V rámci studia speciální pedagogiky na UK Praha jsem v roce 2009 navštívila Domov X, což je zařízení pro ženy s mentálním postižením.

Před první návštěvou a při jízdě do zařízení jsem měla velmi stísněný pocit a obavu z toho, co mě čeká. Dívodem byla moje jediná, nepřijemná zkušenost. Ještě jako studentka střední pedagogické školy jsem před 26ti lety v rámci praxe navštívila ústav sociální péče. Tento zážitek byl pro mě velmi intenzivní. Vidět dospělé lidi, kteří se chovají jako malé děti, se kterými jsem se setkávala na praxi v MTM bylo pro mě tehdy nepochopitelné. Samozřejmě tam byly i osoby s tímto stupněm mentálního postižení a prostě moc optimistický pocit nevyvolávalo. V té době nebylo možné se s těmito lidmi setkávat, nebo byli izolováni v ústavech sociální péče, které byly převážně v ústraní. To vše se mi vybavilo při vstupu do budovy Domova X.

Tento pocit však ze mě spadl hned při prvních krocích. Celý interiér byl nádherně zrekonstruován, v ústavech byly příjemně vyzdobené chodby i jednotlivé pokoje. Optimistické barvy na chodbách, v dílnách i u dělníků jen vše podtrhovaly.

Má první návštěva, která probíhala v rámci studijních povinností, nakonec znamenala navázání dlouhodobého kontaktu s klientkami Romanou (49) a Jarmilou (58). U obou jmen byl použit pseudonym. Pokračování a rozvoj našich vztahů jsme předvedly ani neplánovaly, ale vzájemná setkání byla zajímavá a vidět, jakou radost přináší oběma ženám, mě motivovalo k navázání bližšího kontaktu. Bylo milé sledovat hezké a někdy veselé reakce, vnímat zřetelnou vazbu na naše návštěvy. Musím však upřímně přiznat, že tyto návštěvy byly zpočátku psychicky docela náročné. Dívodem bylo to, že jsem musela sama hledat správný a příjemný způsob komunikace. Dnes by to pro mě bylo podstatně jednodušší. Pomohlo mi studium odborné literatury při psaní mé bakalářské práce, zejména publikace Komunikace s lidmi s postižením od Josefa Slowíka, který v tomto zařízení pracoval. Z tohoto důvodu jsem do práce zařadila kapitolu o komunikaci s osobami s mentálním postižením.

Po několika návštěvách mi bylo jasné, že seminární práci naše nově vzniklé kontakty neskončí. Jezdíme s kolegyní na osobní návštěvy, při kterých s Romanou

i Jarmilou probíráme nejen příjemné stránky našeho života, jako je rodina, záliby, cestování, ale také například zdravotní problémy a běžné lidské starosti. Pravidelně se setkáváme na společenských akcích pořádaných Domovem X, jako je například již tradiční ŠFestival X. V rámci tohoto festivalu je veřejnost zvána nejen na návštěvu objektu, ale i na různé kulturní akce. Během festivalu jsme společně absolvovaly několik koncertů a divadelních představení.

Obě klientky jsou již starší ženy a mě zaujala možnost popsat jejich současný život, možnosti vzdělávání a zaměstnání, podmínky, ve kterých žijí, vztahy s okolním světem, jejich zájmy a plány do budoucna.

1. CÍLE A METODY PRÁCE

Cílem bakalářské práce je v teoretické části popsat stárnutí osob s mentálním postížením a změny, které nastávají v oblasti tělesné, psychické a sociální.

Dále se práce zamůže na život osob s mentálním postížením během stárnutí, konkrétně na zjištění možností a rozvoje schopností stárnoucích osob s mentálním postížením v oblasti komunikace, vzdělávání a zaměstnávání. Práce se také zabývá významem plánování a možnostmi zajištění jejich kvalitního života v období stárnutí.

V praktické části si klade za cíl popsat současný život dvou klientek Domova X, jejich zájem o vzdělávání, pracovní příležitosti, volnočasové aktivity, hospodaření s vlastními financemi, ale také vztahy s lidmi v jejich okolí. Dále popisuje jejich možnosti a také schopnosti v oblasti plánování budoucnosti, které se týká bydlení, konkrétně možnosti přechodu do chráněného bydlení. Stručně seznamuje s podmínkami bydlení v obou výše zmíněných zařízeních. Součástí praktické části jsou případové studie zabývající se životem Romany a Jarmily a autobiografie Romany.

Pro dosažení stanovených cílů práce byly použity následující metody:

- a) nestrukturované interview (narativní rozhovor)
- b) polostrukturovaný rozhovor
- c) případová studie
- d) analýza dostupných materiálů

Obě zúčastněné osoby byly s těmito postupy podrobně seznámeny, v čemž jim bylo vysvětleno, v čemž bylo dodrženo anonymity a ony jednoznačně vyjádřily svůj souhlas.

2. STÁRNUTÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTI ENÍM

Stárnutí není nemoc, i když někteří jedinci mají tendenci ho takto vnímat. To ale nemusí být problém, protože se sice zpomaluje, nastávají změny, ale vhodnými aktivitami se dá obojí udržet a lidé se rozvíjet. *Šve stárnutí je vždy nutné hledat pozitivní aspekty a vyhnout se negativním představám o stárnutí, které vedou k obavám a strachu.* (Rheinwaldová, 1999, s.15)

Jesenský (2000) píše o stárnutí jako o etápu, který z ekonomického hlediska označuje také jako v k postproduktivní.

Dále uvádí klasifikace stárnutí:

Š Klasifikace ISCED rozlišuje dvě kategorie:

- starý dospělý, v k mezi 65.-70. a 80. rokem
- senium, stáří od 80 let

WHO pracuje s 15letými cykly a s následující klasifikací:

- rané stárnutí 60-74 let, starší, stárnoucílov k, vyřív k
- vlastní stárnutí 75-89 let, pokročilé pravé stárnutí, senium
- dlouhověkost 90 a více let

Topinková a Neuwirth (1995), Pacovský (1997) uvádí i další členění, které upravujeme do těchto charakteristik:

- 65-74 let: mladší stárnutí
- 74-84 let: stárnutí
- 85 a více: velmi stáří (Topinková, Neuwirth 1995 in Jesenský, 2000, Pacovský 1997 in Jesenský, 2000, s.279)

Je tedy zřejmé, že za průměrný věk, kdylov k z b řené populace začne stárnout, můžeme považovat 60.-65. rok života. Pipeková (2006) udává, že při srovnání s touto seniorskou populací začne stárnutí u osob se zdravotním postižením asi o p t a 10 let dříve. Rovněž Strnadová (2009) uvádí, že u osob s mentálním postižením dochází k procesu stárnutí dříve než u b řené populace. *Š Jak uvádí Seltzer (1992), mezi badateli se ujednotuje shoda, že v k 55 let by m l být používán pro definování počátku stárnutí u osob s vývojovým postižením.* (Seltzer 1992 in Strnadová, 2009, s.15)

Z těchto údajů vyplývá, že začátek procesu stárnutí u osob s mentálním postižením můžeme vymezit na věk 55 let.

Š V současné době se tedy osoby s mentálním postižením dožívají v průměru 66 let, nicméně mladí dospělí s tímto postižením se v dnešní době nejvíce pravděpodobně

doftíjí stejného v ku jako jejich nepostífení vrstevníci.õ (Horwitz et al.2005 in Fischer, Kettl 2005 in Strnadová, 2009, s. 15)

Nej ast j-ími zdravotními problémy u stárnoucích osob s mentálním postífením bývají asto b flné popula ní choroby jako nap íklad kardiovaskulární onemocn ní, rakovina a cukrovka. Objevuje se také zvý-ené riziko zdravotních a du-evních poruch. (Strnadová, 2009)

šZdravotní poruchy vyskytující se nej ast ji u osob s mentálním postífením nefl v b flné populaci jsou obezita a problémy se zuby, které souvisí se sníženým dodrřlováním ústní hygieny.õ (AAMR 2002 in Strnadová, 2009, s.16)

Strnadová (2009) dále uvádí p ehled výskytu b flných zdravotních poruch u osob s mentálním postífením: *š...kardiovaskulární onemocn ní, respiratorní onemocn ní, rakovina, cukrovka, obezita, zubní problémy, zubní kaz, zán t dásní, záchvatovitá onemocn níõ. Dal-ím p ehledem je výskyt b flných du-evních poruch u osob s mentálním postífením: š...poruchy úzkostlivosti, posttraumatická stresová porucha, psychóza, deprese, porucha osobnosti, závislostiõ. (AAMR 2002 in Strnadová, 2009, s. 20)*

Dal-ími poruchami, které se u osob s mentálním postífením objevují ve zvý-ené mí e jsou z oblasti zrakového a sluchového vnímání. (Strnadová, 2009)

Stárnoucím jedinc m s mentálním postífením, a nejen jim, musíme poskytnout podporu a motivaci k tomu, aby svoje stárnutí profili kvalitn . Musíme je v as p ípravit na zm ny, kterým se nelze vyhnout a které s nastupujícím stá ím p ícházejí u kařdého jedince v oblasti t lesné, psychické i sociální.

Venglá ová (2007) uvádí p ehled t chto zm n, kterými projde osobnost seniora. *šMezi t lesné zm ny pat í zm ny vzhledu, úbytek svalové hmoty, zm ny termoregulace, zm ny innosti smysl , degenerativní zm ny kloub , kardiopulmonální zm ny, zm ny v innosti trávicího a vylu ovacího ústrojí a zm ny v sexuální aktivit .*

Zm ny v psychické oblasti znamenají hlavn zhor-ení pam ti, obtířh j-í osvojování nového, ned v ivost, snížená sebed v ra, emo ní labilita, zm ny vnímání a zhor-ení úsudku.õ (Venglá ová, 2007, s. 12)

Dále nastávají velké zm ny v sociální oblasti, protože odchodem do d chodu v naprosté v t-ín p ípad dochází ke zm n flivotního stylu, ke ztrát b flného kontaktu se spolupracovníky, k osam losti a nez ídka k finan ními obtířím, souvisejících se snížením p íjm . Dá se p edpokládat, že s nastupujícím obdobím stárnutí se v t-ína t chto zm n týká i lidí s mentálním postífením. (Venglá ová, 2007)

Žm n p ichází v fivot mnoho. Lidé se li-í ve schopnosti zm ny p ijmout, vyrovnat se s nimi a za ídit si nový fivot ke své spokojenosti. Adaptace pat í mezi základní lidské vlastnosti a umofl uje lidem p eflít i velmi obtífhé situace.õ (Venglá ová, 2007, s. 13)

Kafldý lov k se vyrovnává se zm nami svým vlastním zp sobem. B hem tohoto procesu je jist velmi d leflitý p ístup okolí, podpora, trp livost a tolerance v-ech blízkých. Ideální stav by byl takový, kdyby zm ny p icházely postupn , ale v t-inou je tomu naopak.

š Star-í lov k se musí neustále p izp sobovat novým problém m a nep íznivým zm nám a musí tak ínit v dob , kdy jsou jeho kompetence vlivem stá í (nebo i chorob) více i mén limitovány. Minulé zku-enosti nebývají pro e-ení takových situací pouflitelné, jde o n co zcela nového, p ínejmen-ím svou definitivností a neodvolatelností. V t-ina lidí není na období stá í nijak p ípravena, a proto leckdy reagují mén ú eln .õ (Vágnerová, 2007, s.305)

lov k se tedy musí nau ít novým situacím p izp sobovat, adaptovat se na nové okolnosti v fivot . V takových chvílích pot ebuje zejména jedinec se zdravotním postiflením podporu svého okolí.

Jednou z moflností takové podpory je p íprava na proces stárnutí a vedení jedince k dodrflování ur ítých zásad, které mu pomáhají lépe zvládnout proces stárnutí. Mezi tyto zásady pat í nap íklad:

- udrflování t lesného zdraví vhodnou stravou a pohybem
- rozvíjení zájm a aktivit pro vypln ní volného asu
- udrflování a prohlubování vztah s okolím

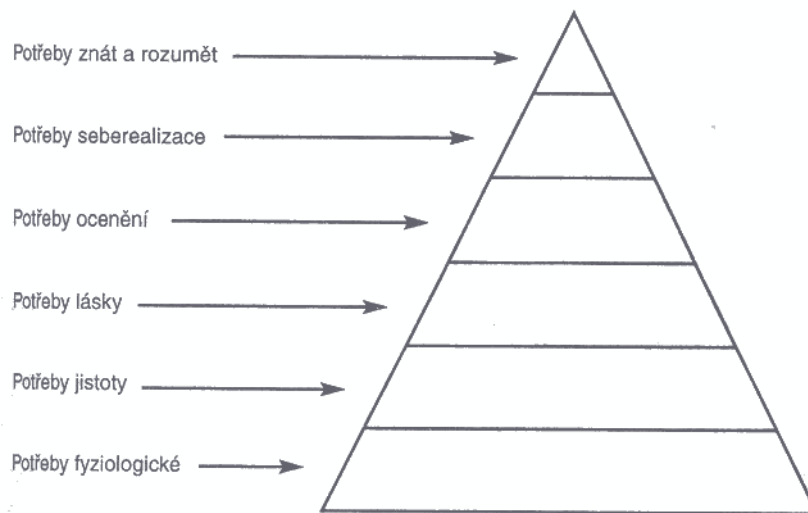
Tyto ínnosti vedou k posílení sebev domí a také k pocitu, fle si jedinec nep ípadá sám, odstr en í opu-t n.

Domovy pro jedince se zdravotním postiflením dávají svým klient m prostor k rozvíjení r zných druh aktivit, cofl dává stárnoucím osobám s mentálním postiflením velké moflnosti výb ru nejen podle individuálních zájm , ale také schopností a dovedností.

Lidé, mladí i sta í, zdraví nebo s postiflením, mají svoje pot eby. Mezi základní lidské pot eby pat í pot eby fyziologické, které je fivotn d leflité uspokojovat. Pro dobrý du-ovní vývoj a spokojenost lidské bytosti je nutné napl ovat i dal-í pot eby, a to pot ebu jistoty, lásky a ocen ní. Tém kafldý lov k má také pot ebu vlastní seberealizace a ta se s p íbývající m v kem p íli-mnoho nem ní. Co se m ní, je okruh moflností a výb r aktivit, které stárnoucího jedince napl ují a které m fle provozovat.

U většiny jedinců s mentálním postižením je naplnění této základní lidské potřeby neméně důležitá. Mnoho jedinců má i v procesu stárnutí potřeby znát a rozumět lidem, jevům a dění kolem sebe, zvědavé jedince z řad osob s mentálním postižením nevyjímaje.

Pohled na důležitost základních potřeb člověka uspořádal Abraham Maslow (1943) do tzv. pyramidy lidských potřeb:

(Maslow 1943 in Týlka, 2005. s.31)

Posloupnost uspokojování potřeb by měla být u lidí s mentálním postižením podle možností dodržována, aby se předešlo stresovým i konfliktním situacím. Teprve po uspokojení základních životních potřeb by se měly realizovat další. Spokojenou osobu je totiž mnohem jednodušší motivovat a kvalitně s ní pracovat. Samozřejmě však nestačí ustrnout u uspokojení základních lidských potřeb. Dalším krokem ke spokojenosti jedince by měla být zejména aktivní účast v různých oblastech, a je to provozování zájmových činností i sport.

Personál v zařízeních pro osoby se zdravotním postižením by měl mít citlivý přístup k osobám s mentálním postižením a neměl by nikomu aktivity vnucovat, i když je jasné, že neúčinnost zhoršuje tělesný i psychický stav. Důležitou součástí kvalitní péče by měla být snaha vycházet při jednotlivých aktivitách především z individuálních potřeb a přání klientů. Jde o snahu co nejvíce přiblížit okolí, pobyt a činnosti životu v domácím prostředí. Jedinec si tak může aktivity vybírat nejen podle svých individuálních schopností, ale také podle svých přání. Je důležité, aby měl možnost vyzkoušet si různé rodé aktivity, i když se později nemusí stát hlavní činností.

To je dal-í krok k posílení zdravého sebev domí a svobodného rozhodování stárnoucího jedince s mentálním postífením.

3. ŽIVOT OSOB V OBDOBÍ STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

Je všeobecně známé, že délka lidského života se prodlužuje, a to jak u zdravé populace, tak i u osob se zdravotním postižením. Jedním z hlavních důvodů je poskytování mnohem kvalitnější zdravotní péče než tomu bylo v minulosti a lepší životní a pracovní podmínky.

Šprodloužení délky života u osob s mentálním postižením (především díky pokrokům v medicíně) s sebou přineslo zvýšený zájem o poskytované služby tímto osobám v období stáří. (Černá, 2008, s. 205)

Stáří a staří lidé byli, jsou a stále budou nedílnou součástí našeho života. Společnost se z tohoto důvodu stále častěji musí zabývat otázkou kvality prožívání období stáří. *ŠTa se neodvíjí pouze od zajištění socioekonomického standardu, ale snad je více jeurována nehmotnými a vztahovými hodnotami. (Slowík, 2007, s.155)*

V tomto období často nastává situace, kdy jedinec potřebuje pomoc a podporu rodiny, aby se kvalita jeho života nesnižovala. Tuto podporu, a to je také ve větším rozsahu, potřebují lidé se zdravotním postižením, a to i tělesným i mentálním.

ŠNa lidi s mentálním postižením se vztahují veškerá lidská práva stejně jako na všechny ostatní lidské bytosti. Lidská práva se obvykle charakterizují jako ta práva, která lidem dovolují rozvíjet a využívat jejich možnosti a schopnosti a uspokojovat základní materiální a duchovní potřeby. Vycházejí ze stále více pocívaných potřeb lidí žít takovým životem, v němž bude respektována a chráněna hodnota a důstojnost každé lidské bytosti. Respektování lidských práv a svobod je základem spravedlivého uspořádání každé společnosti. (Tvarcová, 2001, s.14)

Mnoho jedinců v období seniorského věku se snaží prožívat plnohodnotné a aktivní stáří, na které mají jistý nárok. Přibývá seniorů, kteří se zabývají různými pro ně vhodnými sporty, cestují, navštěvují kulturní a společenské akce. *Š...je možné a velmi vhodné podporovat i u seniorů jejich samostatnost a nezávislost v běžných životních aktivitách, nabízet jim příležitosti k osobnostnímu rozvoji a podporovat možnost co nejdéle si udržet stávající schopnosti. (Slowík, 2007, s. 155)*

Jak uvádí Rheinwaldová (1999), když už lidé nejsou mladí léty, je úžasné, že si zachovávají svoji vitalitu, udržují svoje zdraví a užívají si získaných hodnot. Vitalita je velmi důležitá pro rozvoj kvalitního života. Žít nemusí jen přežít, ale mít život podle svých možností a schopností užít. Jako prevenci patologického stárnutí uvádí dvě zásady, a to nebránit se novým věcem a nespokojit se s málem. Chce i sám od sebe

co nejvíc a snažit se sám sobě neslevovat, rozvíjet podle svých možností mentální schopnosti a fyzickou zdatnost. Během procesu stárnutí se tyto stránky oslabují a tím může docházet k omezování a postupnému vyazování z produktivního života. Život se pak často může stát prázdným a nezajímavým. Jedinec se cítí unaven a má pocit, že musí více odpočívat, avšak odpočinek bez předchozí zátěže, a psychické i fyzické, nedává člověku pocit osvícení, naopak, je to více unavuje. Jedinec se tak dostává do bludného kruhu a z něj je možné se dostat zejména tím, že začne zdravě žít, což znamená nejen zdravou stravu a pohyb, ale také aktivity rozvíjející mozkovou činnost - tenis, luštění křížovek apod.

U některých stárnoucích osob s mentálním postižením to není jinak. Chť jí svůj život proflít pokud možno srovnatelně se zdravou populací, na což mají jistě právo. K takovému životu však potřebují podporu okolí a to buď rodiny, nebo pracovníka zařízením, ve kterém žijí.

Šlechta: Životní a pracovní podmínky, kvalitní zdravotní péče a sociální ochrana vedou k tomu, že méně lidí dnes umírá předčasně v důstojnosti nebo během pracovního života. Více lidí má možnost proflít celý život nejen v minulosti a stále se stává přímou zkušeností stále většího počtu lidí. Současnost se zvykající naději na doflití před narozením se změnila životní styl, možnosti i oekávání starších osob. Starší lidé žijí zdravěji a aktivněji. (MPSV, 2008, s.9)

ŠNárodní program péřepravy na stárnutí na období let 2008 až 2012 (2008) uvádí, že ke zvýšení kvality života ve stáří je nutné se zaměřit na tyto cíle:

- aktivní stárnutí
- prostředí a komunity vstřícné ke stáří
- zlepšení zdraví a zdravotní péče ve stáří
- podporu rodiny a pečovatelskou
- podporu participace na životě společnosti a ochrana lidských práv

Je důležité si uvědomit, že v souvislosti s prodloužením věku u osob s mentálním postižením se v posledních letech změnil zájem o služby. Jak uvádí Šlechta (2008) směr tohoto zájmu se přesunul na oblast celoživotního vzdělávání, ale také na život v chráněném bydlení a v neposlední řadě na možnosti pracovního uplatnění. *Šlechta: Mnozí jedinci s mentálním postižením (především s lehkým, případně středním stupněm mentální retardace) dosáhli nezávislého či částečně nezávislého života v budování osobních i komunitních vztahů, v uplatnění v zaměstnání i v oblasti bydlení a jsou schopni podílet se na rozhodování o výběru služeb. (Ainsworth, Baker 2004 in Šlechta, 2008, s.206)*

3.1 Komunikace s osobami s mentálním postižením v období stárnutí

V této části práce budou zmíněny zásady, které by se měly dodržovat, abychom docílili smysluplné komunikace a nastírný možné problémy v oblasti komunikace s osobami s mentálním postižením.

Při komunikaci se starší osobou s mentálním postižením je důležité si uvědomit, že záleží nejen na stupni postižení, ale také na specifických obtížích seniorů. Obojí je nutné respektovat. Fyziologické obtíže, se kterými se setkáváme u seniorů nejčastěji, jsou nedoslýchavost a zhoršený zrak.

Při komunikaci s nedoslýchavým jedincem, zvláště se starší osobou, je důležité trpělivost, pomaleji a hlasitěji projev. Často je potřeba informace zopakovat a opakovaně potvrdit.

Zrakem vnímáme velké množství informací. Kromě zraku vnímáme i jiné projevy nonverbální komunikace, jako jsou například gesta a mimika tváře. Tyto projevy doplňují a podtrhují citovou stránku komunikace a stávají se tak její nedílnou součástí.

Důležitou součástí rozhovoru je vytvoření příjemné a uvolněné atmosféry. Během hovoru je vhodné dát najevo zájem, protože pocit, že nás někdo poslouchá, je pro každého jedince, zvláště pro staršího, velmi povzbuzující. Schopnost naslouchat podporuje a rozvíjí komunikační snahy mluvícího jedince. Tyto snahy se často vytrácejí v případě, že takový jedinec má dojem, že ho nikdo neposlouchá. Málo komunikativní jedinec potřebuje povzbuzení a podporu. Naopak příliš komunikativního jedince musíme během hovoru usměrňovat a tlumit.

Téma hovoru bychom měli zvolit především sami a vést konverzaci řídaným směrem. Zároveň je ale důležité pozorovat, zda je téma vyhovující. Měli bychom nechat výběr také na druhé osobě. Senioři, což platí i pro osoby s mentálním postižením, si většinou rádi povídají o rodině, přátelích, zaměstnání, zálibách z mládí a také koníčcích.

Při komunikaci se starší osobou s mentálním postižením musíme dále respektovat komunikační obtíže související s jejich mentálním postižením. Patří sem omezená slovní zásoba a zhoršená i nesprávná výslovnost. Dále pak snížená schopnost porozumění národním sdělením, odlišnosti ve tvarech slov i stavbě vět a časté používání nespisovných výrazů. (Slowík, 2010)

Kalvach a Onderková (2006) uvádí, že při komunikaci se starší osobou s mentálním postižením je důležité dodržovat určité principy, například:

- domluvit způsob oslovování jedince a ten poté dodržovat

- nepoužívat odborné výrazy
- potlačit rušivé prvky
- mluvit hlasitě, pomalu, v krátkých větách
- navázat a udržovat oční kontakt
- během komunikace neodcházet a jinak nerušit

Osoby z běžné populace, které se setkají se starší osobou s mentálním postižením, mají často problémy s tím, jak s takovým jedincem mluvit. Objevují se tendence hovořit s ním jako s malým dítětem, přestože je to jistě osoba starší. Navíc tento přístup může vést ke snižování důstojnosti jedince s mentálním postižením, takže mluvit by k němu mělo postupovat jako k rovnocennému partnerovi. V komunikaci je dobré podporovat samostatnost a zdravé sebevědomí tohoto jedince. (Slowík, 2010)

V této části práce byla vyufita a napomohla k hladkému průběhu rozhovorů s respondentkami v praktické části práce.

3.2 Význam a možnosti vzdělávání osob s mentálním postižením v období stáří

„Lidé s mentálním postižením stejně jako všichni ostatní spoluobčané mají právo na celoživotní vzdělávání. Vzdělávání je pro ně jedinou účinnou terapií jejich handicapu a tím lépe se podaří rozvinout jejich rozumové schopnosti, tím v něm budou mít naději na začlenění do společnosti.“ (Várcová, 2001, s.105)

Zájem o rozmanité aktivity u seniorů neustále stoupá. Seniori chtějí být sportovní, vzdělávací, aktivní. V současné době i někteří stárnoucí jedinci s mentálním postižením mají zájem o nabídku z oblasti celoživotního vzdělávání. Důvodem, proč je o tento druh vzdělávání i mezi staršími jedinci zájem, je hned několik. Jedním z nich je snaha využít možností nových komunikačních technologií jako je například mobilní telefon nebo počítač. Dalším důvodem je využití volného času, kterého mají tyto jedinci velmi mnoho. V neposlední řadě sem patří zvyklost se sebevědomí, pocit vlastní důležitosti a schopnosti u něho zvládnout. Někteří jedinci s mentálním postižením jsou však schopni se vzdělávat bez motivace svého okolí. Často je potřebná podpora, dostatečná a opakovaná motivace od blízkých lidí, ať už rodičů, přátel či vychovatelů. U starších jedinců bývá nutnost podpory vyšší, protože se stává, že jistě nemají tak silnou potřebu se vzdělávat a svoje dosavadní vzdělání udržovat.

Jednou z možností v oblasti celoživotního vzdělávání pro osoby s mentálním postižením jsou veřejné školy. V nich se mohou vzdívat absolventi bývalých pomocných a zvláštních škol i dnešních škol praktických a speciálních. Dalšími zájemci jsou jedinci, kteří školní povinnou docházku neabsolvovali a nedokončili, což jsou v podstatě v dnešní době již starší osoby.

Iniciátory pro zřízení veřejných škol pro dospělé s mentálním postižením bývají velmi často rodiče, ale i zaměstnanci konkrétních domovů pro osoby s postižením. Z iniciátorem jsou pak občanská sdružení. (Márcová, 2001)

Využívání probíhá buď v základních školách praktických i speciálních a to v odpoledních hodinách. Další možností je, aby se využívalo přímo v budově příslušného domova pro osoby s mentálním postižením. Pro tyto osoby se však jeví jako vhodnější možnost realizace výuky mimo zřízení. Je to jedna z předností, jak se dostat do nového prostředí a jiné atmosféry. Ve školách mají také všechny vhodné podmínky pro kvalitní vzdělávání, jako jsou vybavené třídy, tabule, názorné pomůcky, učebnice a pracovní sešity.

Školní učební obsahy vycházejí ze zájmu studentů a dosažené úrovně jejich předchozího vzdělání. žádné školní učební programy pro veřejné školy nepředepisují. (Márcová, 2001, s.108)

Zařízení, která se této činnosti věnují, se zaměřují hlavně na rozvoj v oblasti:

- komunikační dovednosti
- opakování odpovídajícího učiva
- orientace v okolním světě a život
- práce s počítačem
- rozvoj výchov (hudební, výtvarná, dramatická, tančnická, tělesná)
- výuka základních cizích jazyků

Další oblasti vycházejí ze zájmů jednotlivců a možností učitelů. (Márcová, 2001)

3.3 Význam a možnosti zaměstnávání osob s mentálním postižením v období stáří

Práce a zaměstnání je důležitou a nedílnou součástí života velké většiny osob a to téměř po celý život, nevyjímaje období stáří. Má vliv na rozvoj osobnosti člověka po stránce sociální, psychické a fyzické. V sociální oblasti jde o rozvoj vztahů

na práci – ti, seznamování se s lidmi a poznávání nového prostředí. V případě, že práce jedinci vyhovuje, je spokojený, což přispívá k jeho psychické i fyzické pohodě. U stárnoucích jedinců v případě, že mají práci, která je baví, se navíc projevuje zvýšený pocit vlastní potěbnosti a důležitosti. To samozřejmě posiluje a zvyšuje sebevědomí. Ve chvíli, kdy stárnoucí jedinec tuto kladně motivující pozici ztratí, může nastoupit pasivita a nezáměr. Lidé s mentálním postižením musí být často opakovaně k práci motivováni, když je však práce uspokojuje ve všech oblastech a navíc jsou finančně ohodnoceni, pracují rádi. V takové situaci je kladný význam práce jasný a viditelný.

Š Význam práce s ohledem na člověka s mentálním postižením je možné shrnout následovně :

- práce poskytuje ekonomickou nezávislost a vyšší životní standard
- práce pozitivně ovlivňuje sebevědomí člověka
- status člověka být zaměstnaným u člověka s postižením pozitivně ovlivňuje postoje k postiženým
- pracovní místo v integrovaném prostředí je prostředkem pro vytváření a rozvíjení nových sociálních interakcí
- práce je jeden ze způsobů, kterým většina lidí pokračuje v učení a rozvíjení svých kompetencí
- vytváření nových pracovních příležitostí je pro společnost finančně výhodnější než poskytování podpory v nezaměstnanosti
- placená práce přispívá k vysvobození postiženého z dlouhodobé závislosti na podporách a péči (Týčka, 2005, s.49)

Podle pracovníků Domova X (zmiňovaném v praktické části práce), kteří se snaží obyvatelům Domova shánit pracovní místa mimo zařízení, je příležitostí na trhu práce pro osoby s mentálním postižením velmi málo. Toto zařízení se snaží potěbu svých obyvatel pracovat, včetně zapojením například do úklidových a pomocných prací přímo v Domově.

3.4 Význam plánování a možnosti zajistit kvalitního života osob s mentálním postižením

Každý z nás se dostane do situace, kdy si musí něco naplánovat. Někdy musíme plánovat za ostatní, například za naše děti, ale přijde chvíle, kdy se osamostatní

a plánují si ufl řivot sami. Ne v-ichni mají ale takové -t stí. Jsou mezi námi rodi e, kte í musí spole n se svými potomky plánovat po celý řivot a zajistit je i na období stá í, kdy se ufl o n nebudou moci postarat sami. Jsou to rodi e d tí s postifením, a ufl t lesným, mentálním nebo kombinovaným. Tito rodi e musí myslet na to, fle i jejich mentáln postifené dít zestárne a bude pot ebovat podporu ve v-ech oblastech řivota.

ř Délka řivota osob s mentálním postifením se v posledních desetiletích výrazn prodlouřila. Lidé s mentálním postifením se tak dořívají období stá í a asto p eřívají své rodi e. Klí ovou otázkou pro jejich stárnoucí rodi e je: Co bude s mým dít em, ař tu nebudu? Kdo se o n j postará?õ (Strnadová, 2009, s.185)

V takové chvíli je p edchozí naplánování jeho dal-řho řivota velmi d leřlitou záleřitostí. Rodi e lidí s mentálním postifením jsou proto nuceni naplánovat a posléze i zajistit budoucnost svého potomka ař do období stá í. Musí to ud lat v as, dokud mají sami dostatek síly a prost edk .

ř Plánování není jednorázový úkol, nýbrř dlouhodobý proces, jehoř cílem by m lo být zaji-t ní bezpe nosti a stability osoby s mentálním postifením. V ideálním p ípad by plánování budoucnosti m lo být sou ástí celého řivota rodin osob s mentálním postifením.õ

ř Sou asným zahrani ní m trendem v plánování budoucnosti v rodinách osob s mentálním postifením je ř p ístup zam ený na osobuõ. Klí ovou osobou pro rozhodování budoucnosti se stává dosp lý lov k s mentálním postifením, jehoř se plánování týká. (Mandell; Beadle-Brown, in Strnadová, 2004, s. 186 - 187)

ř Plánování budoucnosti v t-ínou zahrnuje t i oblasti:

- opatrovnictví
- zaji-t ní bydlení
- finan ní zaji-t níõ (Heller; Factor 1991. in Strnadová, 2009, s.187)

Rodi e by m li plánovat v-echny tyto d leřřité oblasti řivota spole n se svým dosp lý m nebo stárnoucím potomkem. Ten by se m l na plánech o své budoucnosti sám aktivn podílet a nem l by jen pasivn p íjímat rozhodnutí svého okolí. Zvlá-t p i výb ru opatrovníka a bydlení by rodi e m li zohlednit p ání svého potomka. Se svým opatrovníkem by si totifl m l dob e rozum t, aby s ním mohl prakticky a bezkonfliktn e-řt své problémy. Bydlení by se m lo vybírat tak, aby mu v co nejv t-í mí e vyhovovalo, aby v n m byl spokojený. O svých financích by m l mít p ehled a m l by se s nimi u it v mezích svých schopností hospoda it.

Prvním úkolem rodičů je zajistit vhodného opatrovníka, který bude schopen tuto nelehkou roli zvládnout. Nejjednodušší bývá taková situace v rodině s více dětmi. Ty jsou v této věci se svojí úlohou srozuměny a bývají svolné se o svého postiženého sourozence postarat, protože byli tímto směrem vychováni. V rodině, kde sourozenec není, je situace složitější.

Šťastně bývá za opatrovníka jmenován sourozenec jedince s mentálním postižením, od kterého rodiče často automaticky očekávají, že se této role ujme. V případě, že jedinec s mentálním postižením nemá sourozence a není ani nikdo z příbuzných, kdo by se této role mohl/chtěl ujmout, bývá o tuto službu požádán někdo z dlouhodobých rodinných přátel. Konečné rozhodnutí je samozřejmě v kompetenci soudu. (Strnadová, 2009, s.187)

Dalším krokem je zajištění bydlení. Při zajištění bydlení svých potomků s mentálním postižením v dospělosti a poté i v období stáří se musí rodiče zamyslet nad možnostmi, které jsou reálné. V této věci se hledá nějaký příbuzný, který by byl schopen péči o mentálně postiženého příbuzného zvládnout. Často se jím stává sourozenec nebo nejbližší příbuzný, jak bylo již zmíněno v předchozím odstavci. Pokud tato cesta není možná, je nutné najít vhodný domov pro osoby se zdravotním postižením. Mnoho klientů těchto domovů v nich může již před vstupem do období stáří a to z toho důvodu, že se rodina nemohla o osobu s mentálním postižením postarat.

V případě, že je vybrán nástup do zařízení pro osoby se zdravotním postižením, je nutné vyhledat takové zařízení, které bude klientovi vyhovovat ve všech směrech (např. nabídkou zdravotní, rehabilitační a sociální péče, možností dalšího vzdělávání, rozvíjení zájmových aktivit atd.). Rodiče by měli i se svým potomkem zařízením navštívit, prohlédnout si ho a přesvědčit se o možnostech a kvalitě nabízených služeb.

Osoba s mentálním postižením má právo proflit své stáří dle stoje, v příjemném prostředí jako každý jiný senior a společnost by mu to měla umožnit. Může se ovšem stát, že možnost bydlení v domově pro osoby se zdravotním postižením se pro jejich potomka ukáže jako nevyhovující. V takovém případě je nutné hledat jiné řešení.

Šťastně sebevědomí snahu celé rodiny zabezpečit co nejlépe budoucnost jejího člena s mentálním postižením se nikdy stává, že se životní okolnosti mění. Proto je důležité mít vždy v záloze další plán. (Strnadová, 2009, s.190)

Takovým náhradním plánem může být například chráněné bydlení. Plánování přechodu do chráněného bydlení by měla opřít předcházející znalost nabídky služeb

a možností tohoto bydlení. Podmínky bydlení a nabídka služeb by měla klientovi v největší možné míře vyhovovat.

Chráněné bydlení podporuje a vede osoby se zdravotním postižením k běžnému způsobu života. Klientům je nabízena například podpora při rozvíjení pracovních dovedností, soběstačnosti a samostatnosti v rozhodování o způsobu vlastního života.

Plánování přesunu do ně kterého z těchto typů zařízení by měli rodielé dlati se svými potomky, kteří by se měli podílet na spolurozhodování o své budoucnosti. Taková rozhodnutí jistě nebývají snadná. Rodiče chtějí vybrat tu nejlepší možnost, protože je pro ně důležité, kde a jak jejich potomek bude žít, a to i v době nastupujícího stáří a ve stáří, kdy oni sami už tu nebudou. Chť jí v době, jak o něj bude postaráno, zda jeho život neztratí na kvalitě a on bude spokojen.

Plánování se týká také činností a aktivit lidí s mentálním postižením. Klíčové pracovníce pomáhají klientům sestavovat krátkodobé i dlouhodobé individuální plány. Tyto plány slouží k postupnému splnění reálných sně a plánů jednotlivých klientů a to v různých oblastech. Mohou se týkat pracovních aktivit, vzdělávání nebo například cestování.

Ve středním věku si většina z nás stáří spojuje s odchodem do důchodu, příchodem nemocí, výraznou změnou vzhledu, s klesajícími duševními schopnostmi, ztrátou samostatnosti a dalšími nepříjemnými událostmi. Věchny tyto životní změny se týkají i lidí s mentálním postižením. Stejně jako nám se i jim tyto změny nevyhýbají a i oni se musí naučit s nimi žít a snažit se je překonávat. Samozřejmě je to pro ně složitější a potřebují podporu svého okolí, což většinou znamená pomoc cizích lidí - asistentů, opatrovatelů a zaměstnanců konkrétních domovů.

Praktická část

1. ÚVOD

Cílem úvodu v této práci je zmapovat současný život dvou klientek Domova X, zjistit možnosti jejich vzdělávání a zaměstnávání, volnočasových aktivit, bydlení a plánování.

K objasnění těchto cílů by nás měly přivést odpovědi na předem stanovené otázky k úvodu.

1.1 Otázky k úvodu

1. Mají tyto dvě ženy s mentálním postižením **potřebu** se v období stárnutí vzdělávat a pracovat?
2. Mají tyto dvě ženy s mentálním postižením **možnost** se v období stárnutí vzdělávat a pracovat?
3. Má pro tyto dvě ženy s mentálním postižením v období stárnutí význam **plánování**?

1.2 Metody

Ke splnění cíle byla použita metoda nestrukturovaného interview (narrativní rozhovor), která je blíž k přirozené komunikaci a umožňuje snadnější navázání kontaktu. Tazatel se tak může volně vracet k zajímavým tématům, musí však vědět, které informace potřebuje získat. Sled a formulace otázek řídí tazatel. (Chráška, 2007)

Další metodou byl polostrukturovaný rozhovor, který tazateli umožňuje vycházet z dopředu připraveného seznamu témat a otázek. Dále byla využita případová studie, ta je detailním studiem jednoho či více případů a umožňuje porozumět sociálním jevům. Snahou je o porozumění případu v jeho přirozeném prostředí. K získání údajů se využívají různé informační zdroje a veškeré vhodné dostupné metody sbírují. Jednou z nich byla analýza dostupných dokumentů, což je zpracování získaných dat, jako

například rozhovor. Úkolem je nejen ukázat zajímavost získaných dat, ale také materiál analyzovat. (Mařík, 2007)

Metoda narativního rozhovoru byla používána hlavně při úvodních setkáních s respondentkami. Naše první setkání probíhala spíše na neformální úrovni formou rozhovoru o běžných vécích, rodině a mé práci a to bez použití jakékoliv techniky. Tato metoda umožnila jednoduše a plynulejší navázání kontaktu s respondentkami. První z nich, Romana, byla zpočátku dost nedvělivá a ostražitá. Musela jsem opakovaně zaručit anonymitu a nezveřejnění osobních údajů. Až po několika setkáních se mi podařilo získat její důvěru a během rozhovoru mohl být zaznamenán použit diktafon. Tak mohla být zajištěna autenticita informací. Druhá respondentka Jarmila byla mnohem vstřícnější a otevřenější, takže rozhovory vznikaly bez problémů. Přistoupila jsem tedy k metodě polostrukturovaného rozhovoru.

Na další setkání jsem si připravila okruhy otázek týkajících se běžného života, vzdělávání, zaměstnání, bydlení, financí a plánování. Při jednotlivých návštěvách jsem se vždy zaměřila na jedno z témat a k tomu jsem se během rozhovoru vracela.

K vytvoření případové studie jsem použila analýzu dostupných materiálů jako například osobní dokumentace, individuálních plánů, rozhovory s klientkami a jejich klíčovými pracovníci. Jako součást první případové studie jsem začala autobiografický životopis respondentky Romany.

2. BYDLENÍ

V současné době žijí obyvatelé v domově pro osoby se zdravotním postižením, konkrétně v Domově X. Do budoucna uvažují o přechodu do chráněného bydlení. Romana o tom zatím uvažuje, Jarmila se na tento přechod již začala prakticky připravovat a zahájila první kroky.

2.1 Domov X pro osoby se zdravotním postižením

Domov X je zařízení, které zajišťuje celoroční komplexní péči pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením. Ve dvou aťžlčkových pokojích zde v současnosti žije 76 obyvatel, kterým je poskytována osobní a výchovná asistence, potěbná zdravotní, rehabilitační a sociální péče. Mají zde možnost pokračování vzdělávání formou kurzů ve volném čase, různých zájmových aktivit a zapojení do jednotlivých pracovních činností v rámci Domova X.

Budova se nalézá v areálu bývalého kláštera sester X. Je to bývalý klášter, založený chudými sesterskými sestrami v roce 18., který sloužil jako dům pro penzionát. Po druhé světové válce vystěhovaly vodní mečkové sestry, které se staraly o české a jugoslávské děti. V letech 19. - 19. objekt obsadila vojenská posádka. Po zrušení kasáren byly opět povolány sestry, aby ve zdevastovaných prostorách vybudovaly domov pro děti s mentálním postižením. V roce 19. získal název Ústav pro mentálně postiženou mládež, v 19. byl dle kapacit 115 lžl plně obsazen dívkami s mentálním handicapem. V polovině devadesátých let ukončily řádové sestry (ve věku 70-80 let) svou působnost v ústavu a dosavadní civilní zaměstnanci doplnili další. Počet obyvatel se v roce 19. snížil z vodních 115 na 76, poté začala postupná rozsáhlá rekonstrukce objektu i okolí ústavu.

P vodní prostory (velké ložnice pro 10 obyvatel a malé společenské místnosti, nevyhovující koupelny a nevyužitá podlažní prostory) se změnila v útulné dvou lžkové pokoje v tinnou s vlastním sociálním zázemím, upravené dle vkusu obyvatel. Pro 8 - 10 lžl je k dispozici společný obývací pokoj a kuchyňa. V rámci rekonstrukce byly v podkroví vybudovány nové dvou lžkové pokoje, 3 dílny, u ebna šve erní koly a obchůdek.

Rekonstruována byla rovněž i ložnice s divadelním pódium a historicky cenný sál. V suterénních prostorách byla zřízena moderně vybavená rehabilitační místnost. Díky novému výtahu je téměř celé zařízení jako bezbariérový prostor. Na zahradě byla vytvořena terasa, kde je k dispozici brouzdaliště a venkovní posezení. Rekonstrukce objektu byla dokončena novou fasádou budovy v roce 2007.

V lednu 2008 se změnil název z původního Ústavu sociální péče na Domov pro osoby se zdravotním postižením. (internetové stránky Domova X)

2.2 Možnost vzdělávání a rozvoje praktických dovedností v Domov X

Projekt na založení tzv. švecerní školy podpořila Psychopedická společnost a sdružení pro pomoc mentálně postiženým. Je to program celoživotního vzdělávání, který formou kurzů se zaměřením na praktické činnosti rozvíjí schopnosti a dovednosti osob s mentálním postižením. Vyplývají je hlavní starosti obyvatelky Domova X, které byly v důstojnosti zajištěny mezi nevzdělavatelné a nemohly dokončit základní vzdělání. Náplní je opakování trivia, rozvoj komunikačních dovedností, rozvoj základní počítačové gramotnosti a práce s učebnicemi programy. Je možné se zde učít základní angličtiny.

V prostorách ubytoven se ženy mohou scházet s učitelkou a sociální pracovnící a pohovořit si o svých radostech a starostech. Velmi oblíbená je šlitterární kavárna, kde si obyvatelky za řízení navzájem předávají knihy z knihovny, předčítají si ukázky a pijí kávu. Jednou týdně zde funguje hudební klub, kde si navzájem poučují oblíbenou hudbu.

Obyvatelky Domova X mohou navštěvovat zájmové kroužky a pracovní dílny v rámci Domova. Pracovní uplatnění na trhu práce je bohužel velmi malé. Mimo Domov zatím pracuje jen několik klientek. Ostatní mají možnost se podílet na úklidu společných prostor, pracovat v prádelně, na zahradě či vykonávat pomocné práce v kuchyni.

2.3 Obecní prospěšná společnost X - chráněné bydlení

V současné době obě ženy plánují přechod do chráněného bydlení. Romana zatím o tomto kroku jen uvažuje, Jarmila se již na přestěhování začala připravovat. Vybraným zájemcem je X - chráněné bydlení.

Zájemce poskytuje pobytovou službu pro osoby se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Prioritní je tato služba určená lidem, kteří dosud žijí v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Chráněné bydlení má zde formu skupinového i individuálního bydlení. Nabízí se 10 bytů pro deset klientů.

Hlavním cílem je dát dospělým a stárnoucím osobám s mentálním postižením dostatečnou podporu, která je potřebná k zvládnutí života v běžných bytech. Způsob jejich života by měl být co nejvíce podobný a srovnatelný se životem běžné seniorské populace, která nevyužívá sociální služby. Míra podpory je určena podle potřeby klienta. Podpora je poskytována kromě bydlení v oblasti zajištění stravy, chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Dále pak i zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, písemné uplatnění práv a obstarávání osobních záležitostí.

Podporu zajišťují asistentky, které za klienty docházejí. Jejich hlavní snahou je podpora klienta v samostatném rozhodování, zvládnutí běžných denních situací jako je vaření, praní, nakupování a úklid. Pomáhají jim i s organizací volného času, nabídkou možností vzdělávacích a aktivizačních činností.

Chráněná domácnost se neliší od běžné domácnosti. Do všech běžných domácích prací (nákupy, vaření, mytí nádobí, úklid, praní, řezání apod.) se zapojují jednotliví členové domácnosti. Některé z nich zvládnou více, jiní méně. Pokud některou z činností nezvládají, pomáhá jim asistent. Důležité je, aby se každý uživatel naučil využívat co nejvíce svých vlastních schopností a nemusel se spoléhat na pomoc svého okolí. (internetové stránky Obecní prospěšné společnosti X)

2.4 Možnost podpory a kroky v procesu přestěhování do chráněného bydlení

Obě klientky již delší dobu zvažují přestěhování do chráněného bydlení, zatím však obě stále bydlí v Domově X.

Romana, která je klidná a méně rozhodná, je stále ve fázi rozhodování. Ví, že její maminka se stěhováním nesouhlasí a to je jeden z důvodů, proč ještě nečinila definitivní rozhodnutí. Dalším důvodem je strach z neznámého prostředí, nejistota, jak by novou situaci zvládla a obava, že by se jí stýskalo po spolubydlících a dalších blízkých lidech z Domova X. Do budoucna si však přesune do chráněného bydlení plánuje a svým způsobem se říká, že bude žít v bydlení, které jí dá pocit větší samostatnosti. Ona tak pozná jiný způsob bydlení a nové lidi. Od chráněného bydlení očekává, že bude mít větší klid a bude sama rozhodovat o plánování svého času týkajícího se například doby stravování. Pravidelný čas snídání, oběd a večeře v Domov X jí nevyhovuje a nikdy nechápe, že v zařízení to jinak zorganizovat nejde.

Jarmila se k přechodu do chráněného bydlení již definitivně rozhodla. Učinila první krok k uskutečnění svého plánu tím, že své plány oznámila klíčové pracovníce. Tím se spustil sled jednotlivých kroků vedoucích ke splnění jejího snu. Klíčové pracovníce sepsala tzv. zmapování klientky, což je vlastně jednoduchá kazuistika, která obsahuje vzhledem k tomu, že je pro sestavu plánování, popis osobní historie, příbuzenské vztahy, kde chce bydlet a které činnosti zvládá. Následovalo vyplnění dotazníku samostatnosti (viz. příloha 1) ve dvou verzích. První je z pohledu klíčové pracovníce, druhý z pohledu klientky. Dalším krokem bylo vytvoření plánu přechodu a podání žádosti k přechodu. Konkrétní plán přechodu zahrnuje připravená rizika, přípravu na rizikové situace, kroky v přípravě klienta k přechodu a popsání situací, které klientka zvládá a nezvládá. Poté klientka navštívila chráněné bydlení a prohlédla si ho. Asistent z chráněného bydlení klientku začal podrobně seznamovat s prostředím a zůstává s ní dále ve styku, aby ji lépe poznal a udržel si vlastní náhled. Klientka nyní čeká, až se v chráněném bydlení uvolní místo, když se toto podaří, její opatrovník podepíše smlouvu. Mezitím se klientka učí a procvičuje si činnosti týkající se domácích prací, ve kterých si ještě není úplně jistá. U Jarmily je to například vysávání a úklid. Podpora klientek ze strany pracovníků Domova X a chráněného bydlení je na dobré úrovni. Klientkám jsou poskytovány všechny možné informace týkající se přechodu. Jsou připravovány na samostatné bydlení a znalost možností podpory a pomoci při případných problémech.

3. P ÍPADOVÁ STUDIE - ROMANA, JARMILA

3.1 Romana

Zdroje informací

Podkladem pro vytvoření případové studie byly tři rozhovory s respondentkou pojmenovanou pseudonymem Romana, které je 49 let. Dále pak rozhovor s klíčovou pracovnící, dostupné materiály a informace z rozhovorů i návštěvách, které jsem během necelých tří let u Romany absolvovala.

Všechna jména a místa, která se v textu vyskytují jsou nahrazena písmenem X i pseudonymem.

Osobní anamnéza

Romana se narodila v X., prodělala ranou dětskou mozkovou obrnu. Ve těchto letech byla hospitalizována v psychiatrické léčebně. Od roku 19.. byla v evidenci psychiatrického oddělení, kde jí byla zjištěna lehká mentální retardace. Navštěvovala zvláštní školu, kde zvládla všechny čtení. Rodiče jsou rozvedeni, Romana otce nezná. Má jednoho sourozence - bratra X. V roce 19.. nastoupila rehabilitaci do zaměstnání jako pomocná dělnice, kde projevovala dobrou pracovní morálku. V roce 19.. byla úspěšně zbavena způsobilosti k právním úkonům. Jelikož o ni matka projevovala určité obavy vzhledem k jejímu psychickému stavu, byla v roce 19.. umístěna do Domova X pro osoby se zdravotním postižením.

Romana má drobnou, štíhlou postavu, tmavé vlasy, výrazné oči, na kterých vzhledem k oční vadě nosí brýle. Je klidná, milá, v tónu tichá a nepříliš hovorná. Při našich rozhovorech se snaží vždy mluvit kultivovaně, je vidět, že jí záleží na tom, co si o ní myslím, jaký udělá dojem, chce působit co nejvíce normálně. Při některých tématech rozhovoru, hlavně o vécích, o které se zajímá, se chová a mluví jako člověk z běžné průměrné populace a já musím hledat správnou úroveň tak, aby neměla pocit, že jí podceňuji. Někdy se stává, že když je při našem povídání přítomna některá z členů svého postižení a je hluchá nebo si vyfláduje pozornost, tak jí okamžikem a na chvíli to vypadá, že se za její chování stydí a tak je při našich rozhovorech se mnou raději sama.

Po opakovaných návštěvách, kdy se Romana ufl trochu rozmluvila, se mi začala sama ptát. Zajímala se o moji rodinu, fláky ve škole a studium. Pamatuje si vyprávění o mém dětství a dokonce se při každé návštěvě ptá, kde jí fláčí jeť zlobí a jak jim jde škola.

Mezilidské vztahy

Romana má velmi pkný vztah se svojí maminkou, kterou pravidelně navštívuje a také o ní hezky mluví. Když je u ní na návštěvě, pomáhá se všemi domácími pracemi, chodí s maminkou nakupovat a někdy i do kina. Má také blízký vztah ke svému bratrovi, za ním občas jezdí. Ráda vzpomíná na dětství, na to, jak po sobě s bratrem někdy házeli poltáče a občas zlobili.

Romana má v Domově několik kamarádek, ale nejvíce si rozumí se svojí spolubydlící Kvétou. S touto si ráda povídá, líbí se jí, protože Květa je klidné povahy a umí udržet v jejich společném pokoji pořádek. Když je delší dobu mimo Domov, Květa se po ní jistě stýská.

š No vono, když jsem těba tejdě u mamky, tak ufl je smutná, jak ufl je na mě asi jako zvyklá.õ

Některé obyvatelky Domova se občas hádají a křičí na chodbě, což Romana nesnáší a vadí jí to.

Romana je svobodná, vdávat by se nechtěla a ani by nechtěla být s ním jakýmžto pítelmem ve stálém vztahu. Nejvíce by se jí líbilo mít nějakého kamaráda, se kterým by se pítelmem setkávala a mohla si s ním povídat.

Hezký a přátelský vztah má se svojí klíčovou pracovnicí. Ráda s ní jezdí nakupovat a v létě na dovolenou.

Zaměstnání

Po skončení školy pracovala jako dělnice, se svojí prací byla spokojená, protože jí celkem bavila a měla jí dobře. Její matka se však o ní bála a tak musela Romana ze zaměstnání odejít a přestěhovat se do Domova. Dalšími důvody bylo to, že Domov je blízko bydliště matky, která tak mohla být se svojí dcerou šťastnější.

V současné době pracuje v prádelně Domova. Má na starost třídění a skládání prádla. Práce jí baví, jde jí dobře a tak je tam moc spokojená.

š Chodím tady do prádelny, baví mě to. No já ufl tam chodím před sedmou hodinou, to je před snídaní a snídat jdu afl v půl osmý. Takhle ráno ufl mandluju a tak, skládám ponožky a vlněné, to ufl mají flenský vypráno, voní chodí ufl vlněné. No a pak tam jsem afl do oběda a pak někdy i po obědě, dneska afl do půl třetí.

Na otázku, zda by chtěla mít jinou práci, odpovídá:

ŠAni ne, m to v prádeln baví, aspo mám co d lat. Ví-, moc se mi líbí v knihovn , tam by se mi to taky líbilo, ale to nejde, mamka se o m bojí.õ

Bydlení

V sou asné dob fije v Domov . S bydlením je spokojená, protože má p kný pokoj, který si m fle vyzdobit podle svého a má tam koupelnu se záchodem.

šNo to jo, hlavn m j pokojí ek. Mám tady svoje v ci, vidí-. Táhle sem si dala tu sví ku od tebe a tyhle obrázky sem vy-ívala, ví-, to m n kdy baví.õ

Spolu se svojí spolubydlící si pokoj uklízí a ona je ráda, fle jsou schopné si udržet po ádek. P eváfnou v t-inu domácích prací zvládají bez pomoci. Umí utírat prach, vytírat podlahu, luxovat, umývat a utírat nádobí a také va it n která jídla.

šNo tak omá ky jsem ufl d lala a taky knedlíky ud lám. No, tak já v t-inou ud lám polívky s pytlíku a s mamkou si vemem chleba a nebo já mám ráda saláty k ve e i. Tak to n kdy ud lám k ve e i salát, namaflu si chleba s máslem, jé a to si pochutnám.õ

Na pokoji mají varnou konvici, kterou si společ n vybraly a koupily. Mohou si tedy va it aj a kávu, kterou mají ob rády.

Volno asové aktivity

Romana má celkem dost zálib a je aktivní. Víkendy tráví Romana st ídav u maminky a v Domov X. Nejd leffit j-í aktivitou se pro ní stala práce. Mimoto velmi ráda te a proto pravideln nav-t vuje s ostatními klientkami knihovnu. Vfdy má na no ním stolku hromádku knih, aby si mohla ve volných chvílích íst. Ráda chodí do tkalcovské dílny a baví jí ru ní práce, hlavn vy-ívání. Nemá ráda zahradnické práce a tak se na zahradu chodí ve svém volnu jen procházet. Sportovní aktivity ji p íli- nebaví a proto nejzdí plavat ani hrát kufelky. Rad jí si zacvi í sama ve svém pokoji, kdyfl má chu se protáhnout.

š Holky jezdí plavat a na kufelky, ale já ne, m to nebaví. Ví-, já si tady zacvi ím sama, kdyfl se mi chce, cvi ím tady v pokoji.õ

Vzhledem ke svému zájmu o literaturu a pravidelným náv-t vám knihovny za ala nav-t povat tzv. literární kavárnu v Domov X. Tam se schází s ostatním klientkami a u kávy si p ed ítají z vyp j ených knih, diskutují a navzájem si doporu ují jednotlivé kniflní tituly. Také chodí na debatní skupinu, kde se klientky pravideln scházejí v prostorech ve erní -koly a vypráv jí si o svých záflitcích a o v-em, co je zajímavá.

Romana chodí do ve erní -koly, kde se u í samostatnosti, novým v domostem a dovednostem z praktického flivota, nap íklad jak se kupují lístky na dopravní prost edky, jak se chovat na ú adech a na po-t apod. Zde také získávají klientky základní zku-enosti s novými technologiemi, jako je obsluha po íta e a zacházení s mobilním telefonem.

Velkou zálibou je pro ní cestování. Velmi ráda a s nad-ením se na cesty p ípravuje. Se svojí klí ovou pracovnicí si vfldy sestavuje podrobný plán a nacvi uje chování v p ípadné krizové situaci. P i odjezdu na dovolenou do ciziny si opakuje a procvi uje nejd leflit j-í fráze. Nav-tívila jifl n kolik zahrani ních destinací, nap íklad Tunis a Anglii. V leto-ním roce má p ípravu jednodu-í, protofle jede do Prahy.

Zdraví

Romana zatím nem la b hem flivota váfln j-í zdravotní potífle. Ty se za aly objevovat afl v lo ském roce, kdy musela být v polovin íjna hospitalizována kv li fllu ovým kamen m. Ze zji-t né diagnózy byla nervózní a m la trochu obavy z nastávající operace, ale p esto m la zájem se o nemoci více dozv d t. S pomocí klí ové pracovnice si opsala a nastudovala podrobnosti z internetu. Zji-t né informace ji trochu uklidnily a z operace jifl nem la tak velký strach. Po propu-t ní z nemocnice jezdila ásto dom a b hem krátké doby se její zdravotní i psychický stav výrazn zlep-íl.

Objevila se u ní zvý-ená glykémie, cofl je porucha glukózové tolerance a tak u ní hrozí nebezpe í diabetu 2. typu. Klí ová pracovnice ji srozumitelnou formou seznámila s diagnózou a s d sledky, které tato nemoc p íná-í a Romana souhlasila s reflimovými a dietními opat eními. Postupn se nau íla je-t více omezovat sladké a tu né potraviny, cofl jí na-t stí ned lalo p íli- velké potífle, a také za ala zvy-ovat svojí pohybovou aktivitu. V sou asnosti chodí ást ji na procházky a prodlouflila sv j asový limit

na cvičení v pokoji. Její zdravotní stav se postupně zlepšoval a nyní se cítí dobře, i když někdy bývá více unavená.

Hospodaření s penězi

Romana v roce 2009 projevila zájem naučit se samostatně hospodařit se svými penězi.

V rámci veřejné školy začala chodit do kurzu nácviku sociálních dovedností, kde se učí co nejvíce samostatnosti v oblasti cestování, orientace ve městě, nákup a zacházení s penězi. Kurz probíhá tak, že jeden týden získává teoretické znalosti v prostorách veřejné školy a druhý týden jezdí s klíčovou pracovnící do blízkého města, kde si má možnost teorii vyzkoušet v praxi.

Klíčová pracovníce si s Romanou domluvila, že za ně hospodařit s finanční částkou 600 Kč, kterou jí klíčová pracovníce bude předávat jednou měsíčně. Společně si prodiskutují a naplánují, co bude Romana v daném měsíci potřebovat - co si bude hradit sama a co jí bude platit klíčová pracovníce. Nákupy si bude zařizovat buď v obchodku Domova X nebo ve městě a to během nácviku sociálních dovedností, při jízdě do knihovny i při pobytu doma. Bude si vylepovat úty do sešitu a zapisovat zůstatek peněz. Nejprve s podporou klíčové pracovníce, postupně samostatně. Romana si bude kupovat drobně i v cí jako drogerii, kávu, čaj, případně v cí osobní potřeby, bude si hradit výlety a jízdenky a klíčová pracovníce bude zajišťovat například nákup oblečení, obuvi, kupón do mobilního telefonu a lifestylové věci.

Romana byla se svou novou rolí velmi spokojená, samostatné hospodaření s penězi je pro ni bylo velmi významným krokem, který jí pomohl ke zvýšení sebevědomí a sebevdomí.

Bohužel se jí podařilo při jednom z nákupů část peněz ztratit, z čehož byla velmi smutná. Její klíčová pracovníce vyřešila situaci tak, aby Romanino sebevědomí opět neklesalo. Domluvila se s ní, že na nákupy nebude nosit částku celou, ale že si vezme jen tolik, kolik bude ten den potřebovat. To Romaně pomohlo a situace se ztracenými penězi se jí neopakovala. V současné době už v ně zvládá dobře a samostatně nákupy, i když zatím jen drobnosti, jít.

Sebevědomí

Romana je milá a klidná, má však sklony se podceňovat, přestože je hodná, snaživá a ráda poznává nové věci. Je celkově poměrně schopná, komunikativní, sociálně

zralá, samostatná, ale má áste n snílené sebev domí. V n kterých situacích mívá obavu, aby neud lala chybu, aby se na ni n kdo nezlobil. Ob as má problém s p edvídaním d sledk svého chování, svoje emoce v-ak zvládá dob e a není fyzicky ani verbáln agresivní. V situaci, kdy je pot ebné e-it problém, zji- uje si u druhých, zda jedná správn . V kolektivu klientek má dobré postavení, respektují ji, moflná proto, fle je spí-e váflná a dokonce ob as napomíná ostatní pro nevhodné chování a hlu nost. Nejvíce se kamarádí s Kv tou a s n kterými dal-ími klientkami ze stejného oddílu. Necítí pot ebu vytvá et dal-í nová p átelství v domov , ale je vd ná za kamarádky mimo za ízení. Má ráda pohodu, klid, p íjemný odpo inek, dobrou kávu a rozhovory s lidmi, kte í se o její flivot up ímn zajímají. Romana je zvídavá flena, která se neuzavírá p ed vn j-ím sv tem, ale snaflí se ho poznávat a pronikat do n j. Z vlastní iniciativy chodí na angli tinu a do literární kavárny. Je py-ná na to, fle chodí do práce a dob e ji zvládá.

Romana vnímá sv j flivot celkem pozitivn , umí se t -it na p íjemné v ci, které ji ekají a zp sob jejího flivota jí v podstat vyhovuje, jen by cht la být víc se svojí rodinou.

Autobiografie Romany

„Já jsem se narodila v X v roce 19... Mám jednoho bráchu, který se jmenuje X, je flenatý a má flenu, která se jmenuje X, a mají dv d ti ó hol i ku, která se jmenuje X a chlape ka, ten se jmenuje X a bydlí v X. Já bydlím sama s maminkou, na-i se rozvedli. Kaflkých trnácet dní jezdím dom do X a jinak bydlím v Domov . Chodím pomáhat do prádelny, ráda tu, vy-ívám a há kuji a chodím na procházky, a také do -koly. O prázdninách jezdím na dva m síce dom a také se u ím anglicky. Moc se mi tu mezi holkama líbí a také jezdím dom na Vánoce. V kv tnu poletím k mo i a také jsem si na-la studentku a je z X, moc si spolu rozumíme, mám ji moc ráda. Ve -kole se u ím být samostatná, v prádeln m to moc baví. S tatínkem se v bec nevídám, vím od maminky, fle je znovu flenatý. D íve jsme bydleli v X a tam jsem chodila do -koly a m la jsem tam spoustu hodných kamarád . Mám na n krásné vzpomínky, také jsem chodila kolikrát ven ve er za kamarády. D tství jsem m la krásné, ráda na to vzpomínám. Maminku mám ráda, mám také ráda bráchu a ostatní. Kdyfl brácha má volno, tak se za mnou a za mamkou p ijede podívat do X s celou rodinou. Také o prázdninách jezdím do X ke známým a tam jezdím autobusem a oni na m ekají na nádraflí a mají pejska a je moc hodný. Moje maminka pracuje v lékárn na kolonád , prodává léky. Také umím peníze

a také si nic ne koupím. Chci la bych se naučit být samostatná, také bych se chtěla naučit psát líp na počítači dopisy a také bych tu chtěla zůstat kvůli tomu, že tu chodím do prádelny. Moc se mi tu líbí, jaký tu mám pěkný pokojíček, a také mi to tu moc uteče a také tu máme obchůdek, kde si můžeme něco koupit a také jsem dostala mobil. Zrovna dneska jedem do X. Máme tady pěkné okolí a také tu máme dobré jídlo a také jezdíme na výlety.

(Poznámka uitelky ve verní koly: autobiografie byla sepsána v roce 2009 pro studijní účely. Pro větší srozumitelnost textu byly opraveny některé gramatické chyby a doplněny interpunkční znaménka. Obsahová stránka textu zůstala nezměněna.)

3.2 Jarmila

Zdroje informací

Podkladem pro vytvoření případové studie byly tři rozhovory s respondentkou pojmenovanou pseudonymem Jarmila, které je 58 let. Dále pak rozhovor s klíčovými pracovníci a dostupné materiály.

Všechna jména a místa, která se v textu vyskytují, jsou nahrazena písmenem X a pseudonymem.

Osobní anamnéza

Jarmila se narodila v X, kam také v roce 19.. chodila do základní devítileté školy. Z důvodů nezvládnutí učiva nebyla klasifikována a byla přeazena do domova pro zvláštní děti. Tehdy jí byla diagnostikována lehká afektivní mentální retardace. Pro opakovaný neúspěch učení byla poslána zpět k rodičům a posléze byla osvobozena od školní docházky. Nakonec byla přijata do ústavu sociální péče. V roce 19.. byla zbavena způsobilosti k právním úkonům a byla přijata do ÚSP (dnešní Domov X).

Matka ani otec jí neflíjí. Jarmila má dvě sestry, se kterými udržuje kontakt. Ona sama se v současné době připravuje na možnost přestěhování do chráněného bydlení.

Jarmila má menší postavu, ale je silnější, což jí způsobuje potíže při chůzi. Vzhledem k oční vadě nosí silné brýle. Má kratší světlé vlasy.

Je velmi komunikativní, dost hlučná a p i na-ích rozhovorech má pot ebu neustálého fyzického kontaktu, od pohlazení afl po objímání. Opakovan se uji-uje, fle jsme p ijely s kolegyní za ní a Romanou a jsme jejich náv-t va. P i vypráv ní o svém flivot , rodin a kamarádkách pouflívá album fotografií a je afl neuv íitelné, jak si pamatuje jména osob na fotografiích, situace a záflitky s nimi spojené. Velmi ráda vypráví a p i rozhovorech s ní se p íli-ke slovu nedostáváme, n kdy za ne odpovídat na otázku je-t nefl ji stihneme dokon ít.

Mezilidské vztahy

Jarmila ráda vzpomíná hlavn na svoji babi ku, ale i na rodi e. Se sestrami má hezký vztah a tak se navzájem nav-t vují. Vzhledem k tomu, fle je Jarmila velmi komunikativní a rychle se seznamuje, má v Domov í mimo n j celkem dost kamarádek, ale nejvíce si rozumí se svojí spolubydlící Bofenkou.

šBofenka je hodná, ona mi pomáhá. Kdyfl já jdu do koupelny, tak mi podá ru ník a taky mi ut e záda.õ

Není pro ní problémem se sp átelit se studenty, kte í do za ízení p íjífld jí nebo s dosp ílymi, kte í nav-t vují nap íklad Festival X. Jarmila má ráda kolem sebe hodn lidí, takfle jejím hlavním zájmem a d vodem pro p est hování do chrán ného bydlení je touha vést společenský flivot, mít náv-t vy a povídat si. P esto fle je tak společenská, její okolí ji n kdy vnímá jako lehce konfliktní. Stává se, fle i kdyfl není slovn agresivní, svými r znými poznámkami zp sobí, fle se lidé v jejím okolí n kdy pohádají. Sama mívá ob asné konflikty s jinými klientkami, které n kdy vyprovokuje. Umí si v-ak íct, co chce a co nechce. Ve svém okolí je celkem oblíbená.

Má kamaráda Libora, se kterým si rozumí a vfldy se na setkání s ním t -í, proto fle si spolu umí p kn povídat.

Zam stnání

Jarmila pracuje v ur ítých dnech v jídeln , kde pomáhá p ípravovat prostírání. Ob as tam d lá úklidové práce, jako je mytí nádobí, utírání prachu a vytírání. V poslední dob za ala dvakrát týdn chodit do prádelny a tam pomáhá p i skládání

ru ník . Postupn se u í zvládat domácí práce, se kterými má ur íté problémy, a snaží se, aby byla co nejvíce samostatná, aíl se p est huje do chrán ného bydlení.

Bydlení

V sou asné dob bydlí v Domov . Se svým bydlením je v podstat spokojená, její pokoj se jí líbí. Má ho vyzdobený hlavn fotografiemi své rodiny a svými há kovanými výrobky. Je spokojená, fle má na pokoji televizi a rádio, které jí pomáhá zahán t smutné my-lenky ve chvílích, kdy její spolubydlící odjede na náv-t vu dom . Bohufel na jejím pokoji není záchod a koupelna, takže musí chodit na chodbu a to jí p ílí- nevyhovuje. Vzhledem k jejím obtířím s ch zí jí trochu vadí schody, na-t stí je v budov výtah do v-ech pater, který mohou klientky voln pouíívat.

šTady se mi líbí, ale nemáme tu sv j záchod a koupelnu. A to mi vadí. A taky mi vadí ty schody. Po schodech nechodím, jezdím výtahem.õ

Na p echod do chrán ného bydlení se t í a p ípravuje se na n j, zatím si v-ak nedovede p edstavit, jak bude její byt vypadat. Byty, které vid la, se jí líbily a ona se t í, fle si tam dá svoje obrázky a fotografie a bude v n m moci p íjímat své náv-t vy.

Volno asové aktivity

Jarmilinou nejoblíben j-í zálibou je há kování a pletení. Velmi ráda tancuje, ale tanec jí vzhledem k jejím zdravotní obtířím d lá trochu potífle. P esto ráda jezdí na diskotéku a alespo krátkou chvíli tancuje. Sporty ji p ílí- nebaví, mezi její oblíbené sportovní innosti pat í jen kufelky a jízda na rotopedu. Ov-em jezdit na kole by se ráda nau íla. Ráda chodí na kroufek va ení a poslouchá hudbu.

šTaky ráda hraju kufelky, umí- to hrát? Jezdíme jednou týdn do kufelny na trénink. Taky ráda va ím s Maru-kou, to je vychovatelka. Va ily jsme brambory a masovou roládu, taky salát, takovej salámovej. Poslouchám dechovku, to se mi líbí, ale nezpívám, to v bec neumím. Hele a taky moc ráda tancuju, jezdíme n kdy na diskotéky. Baví m malování, chodím do malí ský dílny. Taky m v díln baví tkaní.õ

Zdraví

Jarmila je siln j-í postavy, cofl jí zp sobuje problémy s klouby a ona tak nesmí zvedat fládné t flké p edm ty. Zkou-ela s pomocí klí ové pracovnice drflet dietu, ale protofle jí dietní jídla nechutnala a reflim nevyhovoval, p estala a v sou asné dob dal-í zm nu stravovacích návyk odmítá. Na del-í procházky do okolí, které jí byly doporu eny se jí p íli- nechce, takfle chodí jen do zahrady a jejího blízkého okolí. To v-e jí ale zdravotní stav zlep-ít nepomáhá. Dal-í problém, který jí áste n zt fluje flivot je o ní vada, jako kompenza ní pom cku pouflívá brýle.

Hospoda ení s pen zi

Jarmila nezná bezpe n hodnotu pen z a tak není schopná se v-emi svými pen zi hospoda ít úpln bez pomoci, tu jí poskytuje její klí ová pracovnice. Samostatn tedy hospoda í s domluvenou ástkou, kterou obdrflí pravideln kaflký m síc. Za tyto peníze si nakupuje v místním obch dku, a to p edev-ím r zné pochutiny. Na otázku, co si kupuje nej ast jí, odpov d la:

šTady v obch dku bramb rky a taky n co dobrýho, kdyfl mám na to chu .õ

V minulosti si p ála mít mobilní telefon, který jí byl zakoupen a m sí ní ástka byla zvý-ena, aby si klientka mohla dle pot eby zakoupit kredit. Jednou se tak stalo, od té doby m la nepouflívavý telefon uložený ve sk íni a peníze vyuflívala pouze na nákup sladkostí. Klí ová pracovnice jí tedy po společ né dohod op t nechávala hospoda ít s p vodní ástkou. Nyní se za pomoci klí ové pracovnice op t u í telefon pouflívat a kredit si kupovat.

Sebeur ení

Jarmila je extrovertní a komunikativní osoba, pro kterou je d leflitá společnost jí známých, ale i mén známých lidí. Její kamarádi a p átelé pro ni mnoho znamenají a ona s nimi ráda tráví sv j as hlavn povídáním u oblíbené kávy nebo áje. Ráda je st edem pozornosti, cofl se jí vzhledem k její povídavosti a v t-í hlu nosti v t-inou celkem da í. S chováním na ve ejnosti nemá potífle, vystupuje slu-n a umí se vhodným zp sobem seznamovat s lidmi. S osobami, které jsou jí ufl blízké, má pot ebu ob asného fyzického kontaktu, takfle je obejm i chytne za ruku a vfldy zd vodní slovy - mám t ráda.

P i v t-in na-ich náv-t v musíme hrát společenskou hru šlov e, nezlob se!õ, p i které má snahu podvád t, ehoř si je v doma. Toto její chování se b hem asu stalo tématem vtip , na které Jarmila reaguje se smíchem a za ervenáním. B hem t chto sezení bývá veselá a radostná, jen ob as si zt řuje na bolest nohou.

Jarmila se v t-inou na sv j řivot dívá veselýma o ima a vnímá ho vcelku pozitivn . Má ráda lidi kolem sebe a ráda s nimi tráví sv j as, coř je pro ni velmi d leřité. Umí si p iznat n které své chyby a nedostatky, ale v podstat ě se svým řivotem spokojená.

3.3 Shrnutí p ípadových studií

P ípadové studie ukazují podrobn j-í pohled na řivot dvou stárnoucích řen s mentálním postifením, které mají r znou, spí-e protikladnou povahu.

První z řen byla diagnostikována lehká mentální retardace, zvládla zvlá-tní -kolu a d tství profila ve své rodin . Druhá řena má diagnostikovanou lehkou afl st edn t řkou mentální retardaci, zvlá-tní -kolu nedokon ěla a ást d tství řifl profila v ústavu.

Ob řeny mají sourozence a ke svým rodinám mají vytvo ený velmi blízký vztah. Mezilidské vztahy zvládají dob e, p estofe první řena je spí-e introvert, druhá navazuje vztahy lehce, protofe je extrovert. Tato rozdílnost povah byla jedním z hlavních d vod pro vytvo ení jejich p ípadových studií. Ob řeny mají p átele v Domov i mimo n j, rozdíl je jen v po tu - první řena vzhledem ke své povaze má p átel mén a vyhovuje jí to, druhá má p átel více a je s tím také spokojená. V partnerských vztazích jsou op t rozdílné. První řena p átele nemá, druhá ano.

Pro první řenu je zam stnání velmi p ínosná a d leřitá aktivita, je hrdá na svoji práci a na to, ře ji dob e zvládá. Druhá z řen práci bere spí-e jako zdroj financí. Ob řeny mají jako koní ka n jakou pracovní aktivitu.

Otázka bydlení je pro ob řeny nedílnou sou ástí jejich řivota. První se po zváření celé své situace rozhodla bydlet zatím stále v Domov , druhá řena se rozhodla pro p echod do chrán ěného bydlení.

Ob řeny mají ur ité zdravotní potíře, které prozatím nemají zásadní vliv na jejich řivot.

První i druhá žena úspěšně hospodaří se svými penězi. První to však zvládá lépe a tak má větší prostor pro samostatné hospodaření, druhá žena potřebuje výraznou podporu svých klíčových pracovníků.

V oblasti sebeurčení se podobají – neprojevuje rozdílnost jejich povah. Obě ženy jsou se svým životem celkem spokojené, hodnotí ho dobře a rozdíl se projevuje hlavně v přístupu k bydlení.

4. VYHODNOCENÍ VĚT ENÍ

Odpověď na otázku .1

1. Mají tyto dvě ženy s mentálním postižením **potřebu** se v období stárnutí vzdělávat a pracovat?

Potřeba vzdělávat se a pracovat v období stárnutí se u těchto žen s mentálním postižením odvíjí od míry postižení a stejně jako u běžné populace je závislá na volných vlastnostech a potřebě sebeuspokojení. Pro první ženu je práce mnohem důležitější než pro druhou a potřeba pracovat je u ní dost silná. Druhá žena však potřebuje větší motivaci a podporu svého okolí, protože má sklony být pasivnější, má slabší vůli a její konkrétní zájmy se neumožňují tak dobře si představit dlouhodobější a abstraktní cíl. Obě ženy jsou však při dostatečné motivaci, ať už morální, či finanční, schopny pracovat s pocitem radosti a uspokojení.

Odpověď na otázku .2

2. Mají tyto dvě ženy s mentálním postižením **možnost** se v období stárnutí vzdělávat a pracovat?

Obě ženy v zařízení Domova X mají možnost se vzdělávat a v určité míře i pracovat. Toto zařízení poskytuje dostatečné množství příležitostí ke vzdělávání prostřednictvím veřejných kurzů, kde si mohou rozvíjet znalosti v oblasti kuchařství, psaní, počítačové grafiky, získávání základních znalostí cizích jazyků, nyní konkrétně angličtiny a také počítačových dovedností, dále pak v rozvoji sociálních dovedností. Další možnosti mají v rozvíjení pracovních dovedností v různých kroužcích, například při výrobě keramiky, tkaní koberců, výrobě svíček a jednoduchých přepážek. Obě ženy mohou pracovat přímo v zařízení a to zejména v kuchyni a prádelně. Podle aktuálních možností se snaží vedení Domova X zajistit i práci mimo zařízení, tyto možnosti jsou však zatím bohužel stále omezené a nedostačující.

Odpověď na otázku .3

3. Má pro tyto dvě ženy s mentálním postižením v období stárnutí význam **plánování**?

Plánování pro oběhové problémy s mentálním postižením význam má. S kvalitní podporou klíčových pracovníků jim umožní ve velké míře splnit výsledně i vybrané cíle, ať už krátkodobé nebo dlouhodobé. K vytyčení těchto cílů pomáhají individuální plány, které sestavují klíčové pracovníci za přítomnosti členů a podle jejich potřeb, ale také možností a schopností. Tyto individuální plány se postupně plní a jejich obsah se průběžně aktualizuje v souvislosti se změnami v jejich životě. Tyto plány pomáhají tak docílit splnění konkrétních cílů, například v oblasti sociálních dovedností i třeba cestování.

ZÁV R

Cílem teoretické části bakalářské práce bylo popsat problematiku stárnutí osob s mentálním postižením a zmínit, které nastávají v oblasti tělesné, psychické a sociální. Dále pak s pomocí odborné literatury zpracovat otázku o možnostech komunikace se stárnoucími osobami s mentálním postižením, o vzdělávání, zaměstnávání a významu plánování v jejich životě.

Jak již bylo uvedeno v teoretické části práce, jsou velmi kvalitní zdravotní péče a lepší životní podmínky příležitostí k tomu, že délka lidského života se prodlužuje a to jak u běžné populace, tak u osob s mentálním postižením. Stárnoucí lidé byli, jsou a budou nedílnou součástí našeho života a společnost se z tohoto důvodu stále musí zabývat otázkou kvality prožívání období stáří. Bohem studia literatury v této oblasti jsem zjistila, že odborná literatura se v této oblasti v poslední době zabývá i životem stárnoucí populace. Odbornou literaturu napsanou v českém jazyce, zabývající se stejnými tématy, ale u osob s mentálním postižením, lze dohledat, avšak není jí příliš mnoho. Je to tedy oblast, která poskytuje odborníkovi velké možnosti k prostudování a následnému publikování.

Praktická část ukazuje na vybraném výzkumném vzorku dvou stárnoucími žen s mentálním postižením, jak vypadá jejich život v období stáří a popisuje jejich konkrétní aktuální možnosti v oblasti vzdělávání, zaměstnávání a schopnosti plánování. Výsledky k otázce 1 ukázala, že obě ženy s mentálním postižením mají v případě zájmu přístup ke vzdělávání a to hlavně formou teoretické a posléze praktické přípravy na běžné životní situace. Výsledky k otázce 2 potvrdilo, že i kdyby obě ženy by o práci měly zájem, možnosti zaměstnávání jsou bohužel stále nedostačující a to hlavně kvůli snaze sehnat zaměstnání mimo zařízení. Konkrétně Domov X se snaží tuto situaci řešit hledáním vhodných pracovních aktivit v blízkých místech, ale to chybí bohužel stále nedostatek. Vyhodnocení výsledků k otázce 3, zda má plánování pro obě ženy v období stárnutí význam, jednoznačně ukázalo, že ano a to celkem zásadní. Je to pro ně možnost, jak si postupně splnit svoje představy a plány. Výsledky bylo provedeno na velmi malém vzorku, takže jeho výsledky nelze vnímat jako obecně platné, ale spíše jako ukázkou možností osob s mentálním postižením v období stárnutí.

Na závěr práce bych chtěla zmínit její pozitivní přínos pro prohloubení a rozšíření vzájemných vztahů mezi mnou a obyvatelkami Domova X.

POUŽITÁ LITERATURA

ERNÁ M., *eská psychopedie*. Karolinum, Praha, 2008, ISBN 978-80-246-1565-3

JESENSKÝ J., *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. Karolinum, Praha, 2000, ISBN 82-7184-823-9

CHRÁSKA M., *Metody pedagogického výzkumu*. Grada Publishing, Praha, 2007, ISBN 978-80-247-1369-4

KALVACH Z., ONDERKOVÁ A., *Stá í - pojetí geriatrického pacienta a jeho problém v o-et ovatelské praxi*. Galén, 2006, ISBN 80-7262-455-5

MPSV, *Kvalita života ve stá í*. Hartpress, 2008, ISBN 978-80-86878-65-2

PIPEKOVÁ J., *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Paido, Brno, 2006, ISBN 807315-120-0

RHEINWALDOVÁ E., *Novodobá pé e o seniory*. Grada Publishing, Praha, 1999, ISBN 80-7169828-8

SLOWÍK J., *Komunikace s lidmi s postifněním*. Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-691-9

SLOWÍK J., *Speciální pedagogika*. Grada Publishing, Praha, 2007, ISBN 978-80247-1733-3

STRNADOVÁ I., *A co bude dál? Plánování budoucnosti v rodinách osob s mentálním postifněním*. Speciální pedagogika, 2009, íslo 3, s.185-195, ISSN 1211 - 2720

STRNADOVÁ I., *Od marginalizace k d stojnému životu. Dosp lé a stárnoucí fleny s mentálním postifněním*. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Praha, 2009, ISBN 978-80-7290-413-6

TRNKA J., *Mimo ádná dosp lost*. Karolinum, Praha, 2005, ISBN 80-246-0992-4

TVARCOVÁ I., *Mentální retardace*. Portál, 2006, ISBN 80-7367-060-7

TVÁ Í EK R., TVĚ OVÁ K., *Kvalitativní výzkum v pedagogických v dách*. Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-313-0

VÁGNEROVÁ M., *Vývojová psychologie II.* Karolinum, Praha, 2007, ISBN 978-80-246-1318-5

VENGLÁ OVÁ M., *Problematické situace v pé i o seniory*. Grada Publishing, Praha, 2007, ISBN 678-80-247-2170-5

Internetové zdroje:

Internetové stránky Domova X

Internetové stránky Obecn prosp –né spole nosti X

P ÍLOHA .1

Dotazník samostatnosti

Datum vyplnění:					
Dotazník samostatnosti					
Jméno uživatele:			Jméno asistenta:		
HODNOTÍCÍ ŠKÁLA			Poznámky		
INNOSTI					
Praní a fěhlení prádla					
Umí t ídít prádlo					
Umí obsluhovat pra ku					
Umí pov síť prádlo					
Umí používat kolí ky na prádlo					
Umí vyfěhlit prádlo					
Umí rozli-ít prádlo na fěhlení podle materiálu a dle toho správn ě nastavit fěhli ku					
Umí uklidít prádlo					
Pozná kdy dát prádlo do -pinavého					
Odhadne dávkou prádla k praní					
Va ení a p íprava stravy					
Umí si vybrat jídlo					
P ípraví si studenou ve e i					
Umí použít sirky nebo zapalova					
Umí si jídlo oh át					
Umí uva ít jednoduché jídlo					
Umí uva ít složit ější jídlo					
Umí uva ít podle receptu					
Umí umýt nádobí					
Umí ut ít nádobí					
Umí uložít nádobí					
Sestaví jídelní ek na týden					
Nakupování					
Sestaví nákupní lístek z jídelní ku					
Odhadne pot ebné množství pen z					
Najde pot ebnou prodejnu					
Umí nakoupit v prodejn ě					
Pozná suroviny					
Umí nakoupit dle napsaného					

seznamu						
Pozná hodnotu peněz						
Průběžně porovná						
Ví, kdy je třeba jít nakoupit						
Hospodaření s penězi						
Umí rozhodovat o útratě kapesného						
Hospodáří s celou částkou kapesného						
Umí šetřit						
Ví, kde má založený účet a kolik má na účtu peněz (a co se dá například koupit za takové množství peněz)						
Ví, co je bankomat a jak se s ním zachází						
Úklid bytu/domu						
Uvědomí si nepořádek						
Umí ustlat postel						
Umí vymýt povlečení						
Umí udržovat pořádek ve skříních a skříňkách						
Umí uklidit rozházené věci						
Umí vyzdobit pokoj						
Umí zamést						
Umí vytírat						
Umí luxovat						
Do kávy obsloužit vysavač						
Umí utírat prach						
Umí pečovat o květiny						
Umí uklidit koupelnu						
Umí umýt okna						
Umí uklidit WC						
Udržuje pořádek v domácnosti						
Bežné každodenní úkony						
Umí telefonovat (pevná linka)						
Umí telefonovat mobilem						
Umí posílat SMS zprávy						
Umí si nabít mobil						
Umí si nastavit budík						
Vstane na budík						
Zvládá ranní hygienu						
Zvládá přípravu snídaň						

<i>Oblékne si vhodné oblečení</i>						
<i>Vezme si léky</i>						
<i>Uklidí byt/dm před odchodem ven</i>						
<i>Ví, kdy má odejít do práce apod.</i>						
<i>Zabezpečí byt/dm před odchodem ven</i>						
<i>Chodí včas spát</i>						
Hygiena						
<i>Zvládá koupání</i>						
<i>Zvládá sprchování</i>						
<i>Umí se umývat</i>						
<i>Umí si oškrábat nehty</i>						
<i>Umí si vyčistit uši</i>						
<i>Umí se oholit</i>						
<i>Poznává, kdy je třeba se oholit</i>						
<i>Umí si vyčistit zuby</i>						
<i>Umí samostatně použít WC</i>						
<i>Inkontinence</i>						
<i>Hygiena na WC: svlékne si vci</i>						
<i>umývá se</i>						
<i>oblékne se</i>						
<i>spláchne</i>						
<i>umyje si ruce</i>						
<i>reaguje na znečištění prádla</i>						
<i>Menstruace: rozpoznává začátek</i>						
<i>vymění si vložky</i>						
<i>umí zacházet s tampóny</i>						
<i>likviduje použité pomůcky</i>						
Zaměstnání						
<i>Motivace k práci</i>						
<i>Představy o vlastním prac. Uplatnění</i>						
<i>Umí se orientovat na prac. trhu</i>						
<i>Umí posoudit své schopnosti</i>						
<i>Umí sledovat kvalitu odvedené práce</i>						
<i>Rozpoznává hierarchie na pracovišti</i>						
<i>Zvládá řešit prac. problémy</i>						

Zvládá komunikaci se spolupracovníky						
Zvládá úklidové práce: zametání						
vytírání						
utírání prachu						
mytí stol						
vynášení odpad. Ko-e						
luxování						
mytí oken						
Práce v prádeln : skládání prádla						
fěhlení						
mandlování						
stírání prádla						
Práce v kuchyni: mytí nádobí						
krájení						
stírání zeleniny						
používání el. Spot ebi						
používání plyn. Spot ebi						
Práce na zahrad : zalévání						
hrabání						
sázení						
pletí a okopávání						
odklizení sn hu						
Volný čas						
Organizuje si svůj volný čas						
Vymyslí si program na odpoledne						
Vymyslí si program na víkend						
Najde si zábavu během dne						
Úady						
Ví, co se vyžaduje na Mstském úřadu (obanské prkazy, pasy, sociální dávky..)						
Ví, kde se nachází a co se tam vyžaduje						
Zvládá systém poštovních lístk						
Ví, co se vyžaduje na poště						
Umí poslat balík						

Umí zaplatit složenku						
Umí poslat dopis, koupit známku						
Léky a náv-ť va léka e						
Objednává si léky						
Vyzvedává si léky						
Hlídá si zásobu lék						
Umí si léky p ipravit ó dávkovat						
Pochopí diagnózu a dal-í zp sob lé ení						
Hlídá si preventivní prohlídky						
Umí se objednat k léka i						
Umí se dopravit k léka i						
Cestování						
Rozpozná íslo spoje						
Zvládá jízdu autobusem						
Zvládá jízdu tramvají						
Zvládá jízdu vlakem						
Umí si naplánovat trasu cesty						
Zvládá dojet na ur ité místo dle popisu						
Zvládá nau enou trasu						
P ed odjezdem si zjistí as odjezdu spoje						
Odhadne celkovou dobu výletu						
Dodrží asový plán odjezdu spoj						
Vrátí se zp t do bytu/domu v as						
Domácí spot ebi e ó bezpe né pouřívání						
Umí zacházet s vysava em						
Umí zacházet s flehli kou						
Umí zacházet s řénem						
Umí zacházet s mikrovlnnou troubou						
Umí zacházet s rychlovarnou konvicí						
Umí ovládat radiomagnetofon						
Umí ovládat televizi						
Umí zacházet s dálkovým ovlada em						
Umí zacházet s toustova em						
Umí ovládat va i /kamna						
Umí zacházet s holicím strojkem						
Krizové situace						

<i>Umí poskytnout první pomoc</i>						
<i>Umí zavolat pomoc (telefonem)</i>						
<i>Umí požádat o pomoc sousedy</i>						
<i>Umí požádat o pomoc neznámé osoby</i>						
<i>Zná d ležitá telefonní ísla</i>						
<i>Zná adresu, kde bydlí</i>						
<i>Umí si poradit v p ípad havárie v byt</i>						
<i>Umí pouít hasicí p ístroj</i>						
<i>Rozpozná, koho si m íe pustit do bytu a koho ne</i>						
<i>V dob osobního volna</i>						
<i>B hem noci</i>						
<i>Volný pohyb po dom</i>						
<i>Volný pohyb po zahrad</i>						
<i>Volný pohyb v okolí</i>						
<i>Volný pohyb ve m st</i>						
HODNOTÍCÍ KÁLA						
1	innost zná a zvládá ji zcela samostatn					
2	innost zvládá s p ípomenuím samostatn					
3	innost zvládá s asistencí uspokojiv					
4	innost zvládá i s asistencí s obtííemi					
5	innost nezná a nezvládá ji ani s asistencí					

P ÍLOHA . 2

Struktura rozhovor s klientkou Romanou

Rozhovor íslo 1 - sou asné bydlení, rodina, spolubydlící

Romano, má–p edstavu jak dlouho bydlí–tady v Domov X?

Pamatuje–si, kde jsi bydlela p edtím neřl jsi se p est hovala sem?

Vzpomíná–ráda na d tství a na bratra?

Líbí se ti tvoje sou asné bydlení tady v Domov X?

Co se ti tady líbí?

Jak jsi spokojená s ostatními prostory jako je jídelna, u ebna, chodby?

Má–tady i jiné kamarádky?

Má–kamarády i mimi Domov X?

Chodí–n kdy na zahradu?

Jezdí–i n kam mimo Domov X?

Zvládne–cestu autobusem sama nebo jezdí–s asistentkou, nebojí–se?

Co d lá–nebo co d láte s maminkou, kdyřl jsi u ní?

Vy máte s maminkou hezký a blízký vztah, vi ?

Stýká–se i s bratrem?

Rozhovor íslo 2 - plánování bydlení v budoucnosti

Uvařlovala jsi o p est hování?

Te ůfl o tom neuvařluje–?

Pro ůfl o tom neuvařluje–?

Ty jsi to st hování p esunula do budoucnosti?

Ty jsi zm nila názor hlavn kv li mamince, m la by jsi to k ní moc daleko?

Rozhovor íslo 3 - práce, volný as, pé e o domácnost

Co d lá–nejrad ji, kdyřl má–volno?

Jaké knířlky te–nejrad ji?

Romano, jak to vypadá, kdyřl chce–nové knířlky z knihovny.

Jak jezdí–do knihovny, kdyřl je ařl v X?

Chodí–do n jaké dířlly tady v Domov X?

Chodí–na n jaké sportovní krouřlky?

Romano, řkala jsi, ře chodí–do ve erní –koly. Chodí–tam ráda, baví t to?

Co se tam u íte?
Je n co, co by jsi se cht la je-t nau ít?
Vím, fle tady chodí-do práce, baví t a chodí-tam ráda?
Jak vypadá tv j pracovní den?
A co jsi dnes d lala?
Za práci dostává-peníze, tedy plat??
Co s nimi d lá-?
Mít í-si n jaké t eba na dovolenou?
Kam se letos chystá-?
Romano, cht la by jsi d lat n jakou jinou práci?
Ty jsi byla na Velikonoce doma, ví . Jak jsi se m la?
Aha, tak to pomáhá-i doma, co v-echno d lá-, kdyfl jsi doma?
A co va ení?
A co va í-nejrad-i?
A má-ráda v-echnu zeleninu nebo si vybírá-?
Je n jaká práce doma, kterou ned lá-, protofle jí neumí-?
Co d lá-doma nejrad ji?

Struktura rozhovor s Jarmilou

Rozhovor íslo 1 - d tství, rodina

Jarmilko, jak dlouho ufl bydlí-tady v Domov X?
Pamatuje-, kde jsi bydlela, kdyfl jsi byla malá?
Na co si z d tství pamatuje-?
Kde jsi chodila do -koly?
Chodila jsi je-t n kam jinam nebo jsi se pak rovnou st hovala sem do Domova X?
A co bylo dál, chodila jsi do -koly?
Aha, takfle ufl jsi potom bydlela doma.
Takfle na d tství vzpomíná-ráda?
A kdy jsi se p est hovala sem?
Má-n jaké sourozence?
Stýká-se s nimi?
Co d lá-, kdyfl jsi u nich na náv-t v ?
Takfle si s nimi rozumí-a má-je ráda?

Rozhovor číslo 2 - plánování bydlení v budoucnosti, spolubydlící

Líbí se ti tady v Domov X?

Plánuješ jakou změnu?

Ty se chystáš do chráněného bydlení?

Uf, jsi se tam byla podívat?

Jaké kroky jsi ještě musela podniknout?

Co všechno ti vysvětlili?

To musí zvládnout úklid a taky trochu vaření?

Jarmilko a víš, co máš dál, když budeš mít nějaký problém.

A co tedy?

Ale tebe bude ještě nějakou dobu tady?

A jak se ti bydlí tady s tvými spolubydlícími?

To znamená, že ji máš ráda?

Jarmil a máš nějakého kamaráda?

Kde se spolu vídáte?

Tak to se na něj zase těší, pojedou na festival?

Rozhovor číslo 3 - práce, volný čas

Co máš dál, když máš volno?

Máš ráda nějaké sporty?

Tebe máš ráda kníflky nebo se díváš raději na filmy?

Jarmilko, taky jsem se těchtala zeptat, jestli máš nějakou práci?

Co tam máš?

S čím pomáháš?

Takže si sama vyděláváš?

Co s těmi penězi máš?

Co si za ty peníze kupuješ?